

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԶԱՏԻԿ ԵՒ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հին և նոր Տոմարները հինգ եօթնեակներու անջրպետով մը կը տօնեն այս տարի Չատիկը։ Ու մինչ մենք այստեղ, Հայ-Երուսաղէմի մէջ, սուրբ տեղեաց իրաւակցութեան հետեանք եղած հասկնալի պատճառներով Հինին հետեւելու հարկադրուած, ստիպուած էինք սպասելու մինչև Մայիսի առաջին առաւօտը, Յարութեան պատմական սրբավայրին վրայ փառաւորելու համար յարուցեալ Փրկիչը, չէինք կրնար սակայն — քաջալերուած մանաւանդ Առաքեալէն, որ կը պատուիրէ տօնական նկատումներով շատ ալ խորութիւն չդնել օրերուն միջև (Գաղ. Դ. 10) — միտքով միասին չըլլալ մեր սիրելի ժողովուրդին հետ, երբ, զրեթէ ամէն տեղ, տարաշխարհիկ նժգեհութեան իր բոլոր հանդրուաններուն վրայ, անիկա կը տօնէր Չատիկը, իր Փրկչին յարութեան հաւատքին միացնելով, ինչպէս միշտ, ի՛ր ալ բարոյական կեանքին յարութեան յոյսը։

Ու ի՛ր մտածումովը մանաւանդ, «ղոյիւ չափ» իր ունեցածն ամբողջ իր կրօնական և ազգային հաւատքին զո՞հ տուած՝ եղբրականօրէն ազնուահոգի այդ ժողովուրդին զգացումն՝ քի էր որ մեր մէջ անզա՛մ մըն ալ կը պայծառանար իմաստի ներքին կցորդութիւնը, զոր այդ երկու բառերը — Չատիկ և Յարութիւն — դարերու երկար տեղութեան մը ընթացքին, երևան բերած էին անոր կեանքին մէջ։

Ինչ որ ալ եղած ըլլայ իրենց կազմական կամ ստուգարանական իմաստը, յայտնի է թէ Պասեքը և Զատիկը Աստուածաշունչի և մեր քրիստոնէական ըմբռնումին մէջ ի վերջոյ նոյնացած են «Զոհ»ի զաղափարին հետ, տօնին յիշատակած պատմական եղելութենէն՝ անցի՛ր յուշքէն աւելի, զայն խորհրդանշող զենուամը պատկերացնելով մեր զգացողութեան առջև։

Այդ առումին է արդարեւ որ կ'սկնարկեն կարծես թէ՛ Հին Կտակարանի «Զենուլ» կամ «Ուտել» կամ «Մատուցանել զՉատիկ» բացատրութիւնները և թէ՛ Առաքեալին «Չատիկ մեր զենաւ Քրիստոս» (Ա. Կորնթ. Ե. 7) պատգամը։

«Չատիկ»ը, այսպէս, մեր նախաքրիստոնէական Հին Հաւատքէն թերեւս ածանցուած և յետոյ աւետարանական ըմբռնումով մխուած հայերէն կամ հայերէնացած բառ մը, Զոհի զաղափարն է որ այլ ևս կ'արթնցնէ մեր սիրտին մէջ՝

առնթեր յարութեան տեսարանին, որ պատկերը կամ պատկերազարդութիւնն է ինքնին՝ վերանորոգումի, վերապրումի, կամ մշտնջենաւորուած կեանքի մրտածումին:

Ու երկուքը ի միասին — Զատիկ և Յարութիւն — յարադրուած իրարու, մեզի համար ա՛լ բնազդական դարձած խղճի վիճակով մը, կը թուին նշանակել պարզապէս. Զո՛հն է կեանքին խորհուրդը. զոհողութեամբ է որ մարդ կրնայ բարձրացնել և տեսականացնել իր կեանքին արժէքը:

Իայց մեզի, այսինքն մեր ազգային զգացման մտերիմ բերում մը ըլլալէ շատ առաջ և աւելի՝ նախ քրիստոնէական ճշմարտութիւն մըն է այս սկզբունքը, Աւետարանով քարոզուած և Քրիստոնէութեան բազմադարեան կեանքին մէջ ապրուած:

Առանց Խաչին արիւնոտ իրականութեան՝ անհասկնալի պիտի մնար Յարութեան հրաշքը. ո՛րքան կտրուկ և ճշգրիտ է Առաքեալին վճիռը. «Մեռաւ և յարեաւ» (Ա. Թեա. Գ. 13): — Ասիկա ըսել չէ սակայն թէ ամէն մահ փառաւորումով մը կը պսակուի միշտ: Յարութիւն առնել՝ Աւետարանի ոգով կը նշանակէ ո՛չ թէ պարզապէս վերկենցալիլ, այսինքն նորէն շարունակել մահով ընդհատուած գոյութիւն մը, այլ վերապրիլ աւելի հզօր եւ պայծառ, աւելի բարգաւաճ և հոգեպէս ու բարոյապէս աւելի արդիւնալից կեանք մը:

Յարութիւն կ'առնուն, այսինքն փառաւորուած վերապրումով և զաղափարապէս ու բարոյապէս կը յաւերժանան անոնք միայն, որոնց կեանքը լի եղած է արդէն անմահութեան յոյսով. այսինքն որոնց գոյութիւնը հանդիսաւորում մը եղած է բարոյական ա՛յնքան մեծ և իրական արժանիքներու որ մահը իրենց համար ուրիշ բան մը պիտի չկրնար ըլլալ իրապէս, եթէ ոչ թօթափումը անձնական՝ պատահական և ֆիզիզական յատկաւորումներու, տեղի տալու համար հանրական՝ բացարձակ և հոգեկան առաւելութեանց: Ատոք ցորենահատն են անոնք, որ ինչպիսի հողին մէջ՝ կը մերկանան իրենց անհատական միութիւնն ու կեանքը պահպանող պատեանէն, ծնունդ տալու համար քանակով և որակով յաւելտ բազմապատկուած ու բազմապատկելի ցորենահատկին:

Քրիստոս մեռաւ մարդկօրէն, այսինքն դադրեցաւ պահ մը ունենալէ իր մարդկային անհատական գոյութիւնը, յետոյ կրկին ունենալու համար զայն, և աւելի հրաշափառ իրազօրծութեամբ արդիւնաւորելու համար իր աստուածային զօրութիւնն ու սէրը իր Եկեղեցիին կեանքին և բովանդակ քրիստոնէութեան պատմութեան մէջ, ծնունդ տալով բարոյական և ընկերային նոր դրութեան մը, որ, իբրև ստեղծագործական նոր կարգ մը, ամենէն մեծ, բարի և ազնիւ քաղաքակրթութիւնը պիտի բերէր աշխարհի, յամբ բայց անդադրում յառաջատուութեամբ մը աստուածացնելու համար մարդկային հողին, ու մարդկութիւնը տաժանքներու ճամբէն, բայց սիրոյ և քաջութեան հոգով, առաջնորդելու համար իր ճակատագրին լրումին:

Ինչպէս իբրև եղելութիւն՝ իր կեանքին մէջ, նոյնպէս իբրև խորհուրդ՝ իր կրօնքին մէջ, Քրիստոսի յարութիւնը աւետարանական բարոյականի համար՝ զերազանց արժէքներով հարուստ մեծագոյն հրաշքն է:

Առանց անոր, խաչը մշտնջենական դաշմակցութիւն մը, ու անոր քարոզութիւնը յիմարութիւն պիտի նկատուէր աշխարհի դատումին առջև:

Երբ, Յագիերտ կը ծաղրէր քրիստոնէական կրօնը, յայտնելով որ անոր զիրքին մէջէն նոյն խաղ կարգացած էին իրեն թէ անով քարոզուած Աստուածը կախաղանի վրայ մեռած էր և յետոյ թողուած հասարակ մահականացուի մը պէս, երիտասարդ հայ նախարար մը, Գարեգին, որ Տիգրանի արքունիքն էր այդ միջոցին, սուրբ համարձակութեամբ մը առարկեց անոր. «Տէր արքայ, ինչո՞ւ սա-կայն աւելի շարունակել չտուիր ընթերցումը. պիտի լսէիր տակաւին անոր յարութիւնը, իրական երեւումները, երկինք վերանալը, երկրորդ զաւստեան խոստումը, տիեզերական յարութեան և վերջին դատաստանին հաւաստիքը»:

Գեռատի հայ իշխանազունին հաւատքը հաւատքն է եղած բովանդակ Գրիստոնէութեան, ու, տեղն է ըսել, մասնաւորաբար հայ Գրիստոնէութեան...

Մեր յոյսը չէ կրցած բնաւ կանգ առնուլ և փճանալ Գողգոթայի վրայ. մեր հոգիին նայուածքը անցած սլացած է միշտ աւելի անդին, շարժարանքի և նահատակութեան կարմրութիւններուն ետին տեսնելու համար Յարութեան լուսափայլ արշալոյսը: Մեր ազգային դաւանանքն է եղած մեր կրօնքէն մեզի ներշնչուած սա մեծ ճշմարտութիւնը. Սէրը կրնայ վիրաւորուիլ, բայց չի մեռնիր երբեք. ափ մը յարզին ծովն ալ, ինչպէս ամպը, կրնայ ծածկել պահ մը արևին լոյսը, որ սակայն չի կորսուիր երբեք. ճշմարտութիւնը և արդարութիւնը բառեր չեն սոսկ, այլ անմահ զօրութիւններ. շարութեան ոգին կամ մեղքը կը յաջողին երբեմն քողարկել զանոնք. բայց ամէն իրադարձութենէ ետքը, անոնցն է վերջնական յաղթանակը:

Ու կը քալենք, յոյսին խաչը մեր ուսին, կը քալենք անդադար, սիրոյ և համբերութեան քարքարոտներէն, զոհողութեան և քաջութեան արահետներէն, հոգևով ակնկառոյց Անոր՝ որ «մեռաւ և յարեաւ»:

«Փառք սուրբ խաչիդ, ալէլուիա»... մեր քայլերդն է այս սրտառուչ տաղը, զոր միշտ մեր շրթանց վրայ ունինք. բայց մեր հոգւոյն խորն է նաև միշտ այն միւսը, մեր կեանքին ալէլուին, մեր հաւատքին ցնծերզը. «Փառք յարութեան քո, Տէր», որ լուռ, բայց խոր և լուրջ խանդավառութեամբ կ'ողորմէ միշտ զմեզ:

Ու մինչ ճնորհալիին քնարը անմահ Հայրապետին հոգեւոյն մտասքանչութեան մը մէջէն դաշնաւորուած յոյգերն ու խոկումները կ'ողորակէ նուիրական կամարներուն ներքեւ, կարծես անհուն գերեզմաննոցի մը դանդիւններէն մեզի բերելով կազդուրուած հոգիի մը զուարթ երգին զանգիւնները «Սիոնի որդիք, զարթիք. Հարսին լուսոյ տու աւետիք, եթէ փեսայն քո յարուցեալ, Յաղթեաց մահու իշխանութեամբ. Գայ պըսակել զեզ փառօք...» ինծի կը թուի տեսնել «յամենայնի նեղեալ՝ այլ ոչ նուազեալ, կարօտեալ՝ այլ ոչ տարակուսեալ, հալածեալ՝ այլ ոչ լքեալ» Ժողովուրդը, որ իր հաւատքին առաքինութիւններովը արիացած, ընդ առաջ կը շարժի աւետաբեր այդ ձայնին, կրկնելով Առաքեալին հետ. «Ձա՛յս զիտեմք, եթէ որ յարոյցն զՅիսուս ի մեռելոց՝ և զմեզ ընդ Յիսուսի յարուսցէ»:

Այո՛, զոհն է կեանքին և անմահութեան խորհուրդը. ու զիտակից զոհողութիւնն է որ կը բարձրացնէ և կը տեսականացնէ իր կեանքին արժէքը:

Ժողովուրդ Հայոց, մինչ կ'օրհնարանես փրկչիդ յարութիւնը, մի՛ հեռացնէր բնաւ հոգիէդ՝ այդ կազդուրիչ մտածութիւնը: